

NEMZETISÉGI ISKOLAÜGY KÁRPÁTALJÁN (1944–1990)

Gabóda Béla

Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola, Pedagógia és Pszichológia Tanszék

Az iskolatörténeti kutatások egyik legkevésbé feltárt területe Kárpátalja a második világháború (utolsó) éveiben, illetve a magyar tannyelvű iskolahálózat kialakulása és változása ebben a régióban az 1944 utáni időszakban. Ezt a hiányt kíséreltük meg pótolni dolgozatunkkal, amelyben kísérletet teszünk forrásanyag alapján feltárni Kárpátalján a közoktatás történeti alakulását és fejlődését az 1944–1990-es években, különös tekintettel a magyar tannyelvű iskolákra.

Közigazgatási vázlat, politikai viszonyok, népesség

Az 1944. szeptember 26-tól október 28-ig terjedő időszak alatt került szovjet fennhatóság alá a mai Kárpátalja területe. November 26-án Munkácson összeült „Kárpátontúli Ukrajna Népi Bizottságai”-nak első kongresszusa, melyen kiáltványt fogadtak el „Kárpátontúli Ukrajnának Szovjet Ukrajnával való újraegyesítéséről” (*Zseliczky*, 1998).

1945. június 29-én a Szovjetunió és a Csehszlovák Köztársaság Moszkvában egyezményt írt alá a területnek a Szovjetunióhoz való csatolásáról. Az egyezményt november 22-én csehszlovák részről, november 27-én szovjet részről ratifikálták (*Botlik és Dupka*, 1991. 53. o.; 148. o.; *Zseliczky*, 1998).

1946. január 22-én a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának Elnöksége rendeletet hozott a Kárpátontúli terület megalakításáról az Ukrán SZSZK kötelékében, a következő felosztásban: 13 körzet (ma : járás), 2 területi jogú, 3 körzeti jogú város, 28 mezőváros és 257 községi tanács. Kárpátaljának ekkor 38 városa, 561 községe, vagyis összesen 599 települése volt. Január 24-től az Ukrán SZSZK Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének rendelete értelmében a Kárpátontúli területen az Ukrán SZSZK törvényei léptek életbe (*Botlik és Dupka*, 1991. 62. o.; *Zseliczky*, 1998).

A háborús viszonyok, a zsidó lakosság deportálása, majd az új hatalom idején a felnőtt férfi lakosság kényszermunkára hurcolása, a német családok kitelepítése, illetve a felgyorsuló emigráció és migráció jelentősen befolyásolta a terület népességének összetételét (*Makara*, 1995. 101–107.; *Makara és Csavarga*, 1995. 51–63. o.).

Kárpátalja lakossága az 1941. évi népszámlálás adatai szerint (a jelenlegi területre vonatkoztatva) az alábbiak szerint oszlott meg: 502 329 ruszin, 245 286 magyar, 78 272 zsidó, 15 587 román, 13 244 német, 6 838 cseh és szlovák; összesen 852 546 (*Kocsis*, 1989). A kárpátaljai levéltár adatai szerint 1946-ban a lakosság nemzetiségi összetétele a

